

Reträtt för den svenska rättsstaten

Av Hjalmar Dunås*

1. Inledning

Den 13 juni 2017 bjöd Stiftelsen Rättsfonden¹ in till ett seminarium under den ödesmättade rubriken *Reträtt för rättsstaten?*. I media har det återkommande rapporterats om hur kriminella grupperingar i vissa storstadsområden helt eller delvis trängt undan ordinarie rättsväsende och reguljär ordningsmakt. I en ny rapport pekas tjugotre bostadsområden ut som klassificeras som särskilt utsatta.² Narkotikahandel, gängkriminalitet, social oro och upplevd otrygghet tillhör parametrarna vid denna klassificering, liksom uppgifter om parallell rättssyn och religiös extremism. År 2015 publicerades en annan rapport där femton motsvarande områden pekades ut.³ Diskussionen på seminariet ägde delvis rum i ljuset av att listan alltså utökats sedan dess – det finns med andra ord anledning att befara att utvecklingen går åt fel håll. I följande referat sammanfattas seminariet, vilket Stiftelsen Rättsfondens ordförande Percy Bratt mot dess slut summerade som ”informativt, infallsrikt och oroväckande”. Referenten instämmer i denna kärnfulla beskrivning.

I panelen medverkade riksdagsledamoten Amineh Kakabaveh (v), med ett särskilt engagemang för frågor om radikaliserings och klan- och hedersförtryck, sociologen och före detta polisen Amir Rostami som forskar om organiserad brottslighet, gäng och extremism, samt före detta justitierådet och justitiekanslern Göran Lambertz.

* Biträdande jurist, Mannheimer Swartling.

¹ Stiftelsen Rättsfonden har arrangerat en lång rad seminarier, varav åtskilliga refererats av Eddie Exelin i *Europarättslig tidskrift*. Se *Arbetskraftsinvandring – utvisning med bristande lagstöd?*, ERT 2017 s. 447 ff.; *Offentliga tjänster i ett civilrättsligt perspektiv*, ERT 2016 s. 635 ff.; *Decemberöverenskommelsen och den svenska parlamentarismens framtid*, ERT 2015 s. 969 ff.; *Politiska partier i skolan*, ERT 2015 s. 456 ff.; *Den personliga integriteten och den konstnärliga friheten*, ERT 2014 s. 413 ff.; *Domstolarnas oberoende och självständighet*, ERT 2014 s. 181 ff.; och *Domarens ansvar för en rättssäker brottmålsprocess*, ERT 2013 s. 889 ff.. Undertecknad stod för det senaste referatet, se *Makt, rätt och USA:s högsta domstol*, ERT 2017 s. 669 ff.

² Rapporten utgavs officiellt den 21 juni 2017; se *Utsatta områden – social ordning, kriminell struktur och utmaningar för polisen*.

³ Se *Utsatta områden – sociala risker, kollektiv förmåga och oönskade händelser*.

2. Vittnesmål om situationens allvar

Kakabaveh inledde sitt anförande med att påpeka att problemet ingalunda är nytt, vilket hon ansåg sig kunna konstatera efter att ha varit bosatt i olika förorter under alla de snart 25 år som hon bott i Sverige. Situationen kände hon rent av igen från sin uppväxt i Kurdistan, där hon beskrev hur inte minst ett strukturellt könsförtryck väckt hennes politiska engagemang för kvinnors och flickors lika rättigheter. Efter att ha stridit som peshmergasoldat redan i yngre tonåren hamnade hon, som nyligen invandrad till Sverige, i Råby i Västerås.⁴ Hon betonade att det fanns problemområden redan då, och att de etniska svenskar som då bodde där tenderade att flytta därifrån. Följden blev, med Kakabavehs ord, att man fick ta lagen i egna händer. Inte minst gällde detta synen på kvinnor, på barn och ungdomar och synen på det svenska rättsväsendet. I hennes bostadsområde ”fanns alla nationer förutom svenskar”, och det var först när hon träffade svenskar och greker på Komvux som hon kom in i det svenska samhället. Sedermera kom hon in på socionomprogrammet på Stockholms universitet och flyttade till Alby i Botkyrka.

Det var därefter som skolkurator som Kakabaveh på allvar kom att bevittna det utbredda hedersförtrycket. Bland den lilla minoriteten flickor i skolan berättade Kakabaveh att de flesta var bortgifta i ung ålder, vissa redan gravida. Samtidigt hade killarna stora problem med skolan. Av SYO-konsulten uppmuntrades de att bli ”pizzabagare som pappa” eller jobba inom städbranschen. ”Här måste man ha en balans”, menade Kakabaveh – de här människorna behöver stöd. De träffar knappt etniska svenskar trots att de bor i Sverige, och ”så helt plötsligt när de går ut nian utan godkända betyg” är det meningen att dörrarna ska öppnas till det svenska samhället. ”Vad händer med de här ungdomarna?”, frågade hon, och gav själv flera mindre upplyftande exempel. Även om alkohol inte förekommer i någon stor utsträckning (”då är man alkoholist och det är tabu”) är drogmissbruket katastrofalt. Kakabaveh menade att detta inte sällan är kulturellt betingat – i Iran ”sitter du tio år i fängelse” om du har whisky, men blir släppt om det rör sig om hasch. Föräldrarna har ofta samma syn och skyddar sina barn. Som socialarbetare framhöll Kakabaveh att hur hon själv hört dem mena att droger inte är någonting; bara alkohol är *haram*. Detta, menade hon, var bara ett exempel på hur det svenska normsystemet skiljer sig åt från många utländska. Kvinnoförtryck, barnaga, religionens starka tryck, klansystemet, brott och straff och var fenomen som nämndes av Kakabaveh i detta sammanhang. Hon tog upp att hon varit med om att flickor vid konflikter familjer emellan kan ges bort som en form av blodsgäld. Det svenska samhällets strukturer, regler och normer är, i många fall, ”bara på pappret”. Man ska ha tur som träffar t.ex. en lärare eller en skolkurator med svensk bakgrund som kan förmedla kunskaper om detta, om rätt och fel och svenskt tankesätt.

⁴ Kakabaveh berättade relativt utförligt om sin speciella uppväxt och bakgrund, bl.a. med hänvisning till en självbiografi släppt år 2016.

Utvecklingen ligger alltså, enligt Kakabaveh, till stor del i en konflikt mellan värderingssystem. ”Bakom varje lag man har stiftat i Sverige ligger värderingar”, inte sällan värderingar ”man kämpat för”. Barnaga nämndes som ett särskilt exempel – förbjudet i Sverige men normalt i många andra länder. När sådan uppdagas inom familjer är benägenheten att polisanmäla mycket liten, eftersom det anses vara just en familjeangelägenhet.

Kakabaveh beskrev även hur man inte kan klä sig på vissa sätt utan att få onda blickar, och hur det har hänt flera gånger att hon körts ut från caféer för att hon varit kvinna; därtill känd som en av de första ”förortsfeministerna”. Hon berättade även om enkäter som gjorts av organisationen Varken hora eller kuvad bland barn från utsatta områden i Göteborg och Stockholm, som visar att 134 av 1 200 tillfrågade barn har sympatier med IS och att många känner andra som har det. I skolorna där många av dessa går finns, enligt Kakabaveh, inte ett enda etniskt svenskt eller ens halvsvenskt barn.

Jämte konflikten i värderingssystem – och som en grundläggande förklaring till förekomsten av en sådan konflikt – betonade Kakabaveh att just segregationen är den främsta orsaken till den uppkomna situationen. Hon nämnde också det fria skolvalet samt det faktum att Sverige ger offentliga bidrag till religiösa samfund och ”manliga föreningar”, vilka inte jobbar med integration utan segregation. Kakabaveh sa att hon själv varit engagerad i iranska, kurdiska och turkiska föreningar under sina första tio år i Sverige, men att hon då knappt träffade någon svensk. När hon för att överbrygga detta startade Varken hora eller kuvad var hon plötsligt ”den svenska vita klassens springflicka”. Kakabaveh vidhöll att svenska skattebetalare inte ska finansiera segregation och hedersförtryck.

Vittnesmålet fortsatte med fler beklämmande exempel: flickor som inte kan bestämma över sina kroppar, gå på bio, umgås med killar eller gå ut och fika – ofta utan större inblandning från de egna fäderna, men däremot från ”grannens pappa, eller kusinerna, eller pojkarna i klassrummet.” Kakabaveh menade att det svenska samhällets strukturer bidrar till detta: myndigheter och politiker som inte ”vet vad de vill ha”, pengar som satsas på ”helt fel områden”, invandrarflickor som blivit omhändertagna för att de blivit slagna eller bortgifta men som sedan ”gått tillbaka till familjen”. 240 000 barn i Sverige är, enligt Kakabaveh, utsatta för hedersproblematik. Upp emot 150 000 kvinnor är könsstympade.

Att inte våga prata om detta för att det är känsligt ansåg Kakabaveh vara föga hedervärt. Hon efterlyste tvärtom en aktivare roll av infödda svenskar i debatten. ”Varför orkar ni inte stå upp för ert land, er demokrati? Varför måste jag stå i rampljuset?” Kakabaveh gick med på att frågorna är ”jobbiga”, men knappast känsliga – om så är fallet är det svenska myndigheter som gjort dem känsliga. Det räcker, framhöll hon, att titta på lagarna i flera av de länder vars kulturer nu dominerar i många förorter. Det är lagar som tillåter barnäktenskap, ger männen automatisk rätt till barnen vid skilsmässor och kräver två utomstående vittnesmål för att ett våldtäktsåtal ska kunna gillas. De här lagarna – som inte stiftats av

”svenska, blåögda sverigedemokrater” – har format människorna. Det svenska normsystemet anpassar man sig inte till över en natt. Därtill underblåser vissa religiösa ledare och islamister, ”som tycker att de är en megafon för muslimer”, åsikter om att man inte alls ska anpassa sig till det svenska samhället; ”att svenskar är smutsiga”. Som avslutning på sin redogörelse anförde Kakabaveh att hon anser att man ska vara tydligare gentemot dem som kommer hit att de ska rätta sig efter Sveriges lagar och normer. Svensk lag måste följas – ”våra lagar är särskilda och speciella”, som Kakabaveh uttryckte det. ”Följer vi inte dem har vi fem andra områden nästa år. Det samhället vill ingen ha.”

3. Trender och tendenser

Rostami inledde med att säga att även han vuxit upp och bott stora delar av sitt liv i ”problemområden”, och därtill arbetat som polis i dem. I det stora hela höll han med Kakabavehs beskrivning, men när det kommer till lösningar menade han att det är ”något mer komplext”. Delvis beror detta på forskningsläget, som han beskrev som ”magert”. Det saknas gedigen forskning kring huruvida det finns enklaver där parallellsamhällen tagit över – det har inte studerats och det saknas tillgång till empiri. Däremot finns ett antal ”pusselbitar” utifrån vilka det går att diskutera. Innan Rostami gick vidare i diskussionen framhöll han, liksom Kakabaveh, att problemet knappast är nytt. För att understryka det läste han högt ur en rapport från 1990-talet: ”Situationen i Botkyrka uppfattades som särskilt besvärlig, med kraftigt ökad kriminalitet och kriminella grupperingar som inte bara hotade vanliga medborgare i området utan även polisens egen personal. Situationen uppfattades som att de kriminella grupperingarna höll på att ta över makten i några av bostadsområdena.” Skjutningar, parallellsamhällen och hot mot polispersonal har alltså funnits länge. Frågan, enligt Rostami, är om områdena har blivit fler och om utvecklingen blivit sämre, eller om det snarare är så att uppmärksamheten kring dessa frågor ökat i takt med den digitala utvecklingen, inte minst av sociala medier. Rostamis uppfattning var att båda alternativen i viss mån är korrekta. Det går inte att komma ifrån att uppmärksamheten har ökat generellt, i och med sociala medier i synnerhet. Även den högerextrema aktiviteten har gjort frågorna mer aktualiserade. Dessutom har det blivit lättare att få tillgång till t.ex. polisrapporter idag, jämfört med under 1990-talet.

När det gäller om utvecklingen gått framåt eller tillbaka, framhöll Rostami att organiseringsgraden av brottsligheten ökat. Extremismen är också mer utbredd idag. Högerextremister är idag oerhört aktiva, samtidigt som vi har 300 svenskar som har rest och anslutit sig till terrororganisationer i Mellanöstern. Svenskar strider även med milisgrupper i området, och flera högerextremister har anslutit sig till stridande grupper i Ukraina. Sett till bilbränder ligger antalet visserligen stabilt kring 3500 per år, men andelen anlagda bilbränder har ökat från 12 procent år 1998 till 38 procent år 2015. Om ett antagande görs om att anlagda bilbrän-

der är kopplat på något sätt till social oro, är detta alltså en indikator på att den sociala oron ökar. Rostami anförde vidare att vi ser, gällande det dödliga våldet, hur medelåldern på så väl gärningsmän som målsäganden sjunker, och att detta är särskilt oroande givet att internationell forskning visar att våldsbenägenheten är större hos yngre gärningsmän.

Vidare lyfte Rostami fram att även om andelen dödligt våld är konstant har karaktären på våldet ändrats. Morden på landsbygden, när ”någon på fyllan flippade ut, tog bössan och sköt frugan”, är på väg att försvinna – dödliga skjutningar kopplade till gängkonflikter ökar däremot. Mellan åren 2011 och 2016 ägde 1 255 skjutningar runt bara i Stockholm, Göteborg och Malmö. Rostami pekade därefter på att väldigt mycket av detta sker i samma områden – ”problematiken är geografiskt klustrad”. ”Klustringen” är även social – bland 41 dödade personer är fjorton släktingar, och tio av de fjorton är bröder. De dödliga skjutningarna är koncentrerade till vissa stadsdelar. Samma mönster går att se i Belgien, Holland och Tyskland. Det finns även ett mönster i skjutvapenvåldet i så måtto att det efter en skjutning är 400 procent övervikt att en ny skjutning inträffar inom två veckor, inom hundra meter från den första. Forskningen visar inte om detta beror på att skjutningarna härrör ur samma gängkonflikter eller om hela området är ”så pass socialt urholkat att de har ständiga skjutningar”.

4. Förklaring och lösning

Rostami betonade för sin del att situationen inte har någon koppling till islam. Han pekade på att det i t.ex. Södertälje i hög grad är kristna som ”skapat ett parallellsamarbete”, och att det där är kyrkan som har en central roll i den kriminella organiseringen. Många konflikter löses i kyrkan – Rostami exemplifierade att en örfil kan ”kosta” 400 000 kr. Kriminologisk forskning, menade Rostami, visar därtill att brottsligheten kan vara konstant trots att den etniska sammansättningen förändras. ”Koppla inte sociala problem och kriminalitet till etnicitet”, uppmanade han. Däremot pekade han på att många inblandade i kriminalitet kommer från områden där det inte finns sociala skyddsnet och där staten är svag. Många har upplevt förföljelser av staten, varvid klanstrukturer kan bli en fråga om överlevnad. Dessa strukturer kan fungera bra – ”om jag kommer till Sverige vill jag nog ha många kusiner som hjälper mig på alla möjliga sätt” – men det finns också personer som på grund av vinst- och maktintressen parasiterar på strukturerna. I t.ex. Södertälje, framhöll Rostami, rör det sig om några enstaka familjer som tvingat sig fram med sitt våldskapital. Majoriteten har inte det beteendet.

Lösningar är betydligt mer komplext än när det gäller att beskriva problembilden. Rostami beskrev sig själv som ”den som säger att vi har den lagstiftning vi behöver, och vi har de resurser vi behöver”. Han exemplifierade det senare med att polisens budget väntas öka från 18 till 25 miljarder kronor mellan 2007 och 2020, samtidigt som upplärningsnivån ”sjunker som en sten i synnerhet när det gäller

det grova våldet”. Hur resurserna används är, enligt Rostami, problemet. Jämfört med andra länder har vi också en relativt hanterbar situation. Problemet, menade Rostami, är att måluppfyllelsen gällande offentlig verksamhet är för dålig. Ser man till polischefer premieras de inte utifrån brottsutvecklingen utan utifrån budget.⁵ Vidare glöms goda exempel bort alldeles för lätt – de erfarenheter man har tas inte tillvara. Kunskapsstödet från BRÅ till polisen skulle, enligt Rostami, ”kunna bli betydligt träffsäkrare”. För goda exempel finns, trots allt. Det brottsförebyggande arbetet kan dock behöva en ordentlig genomsyn, och skakas om. ”Det som inte fungerar – kasta ut det. Och det som fungerar – satsa på det.” Så lød Rostamis avslutningsord, varvid Göran Lambertz tog vid.

5. Ännu en mörk bild

Lambertz förberedde åhörarna på att han jämfört med Rostami skulle ”ha en lite mörkare bild och en lite annan syn på behovet av åtgärder.” Han inledde med att beskriva sin egen utgångspunkt såsom instämmande i den bild som polisen, MSB och BRÅ ger – det vill säga att ett ”rejält samhällsproblem” är för handen. Han beskrev sedan hur samhällsproblemet ser ut.

I vissa bostadsområden råder ekonomisk utsatthet, vilken också handlar om segregerad boendemiljö, hög arbetslöshet, hög social oro och stress. Av det följer osäkerhet och otrygghet, utanförskap, uppgivenhet hos många, marginalisering och alienation och en känsla av övergivenhet. På nästa ”nivå av problem”, som Lambertz karakteriserade det, återfinns våld i skolan, ”ungdomar som väljer fel sorts liv”, brist på goda förebilder, skadegörelse och annan förstörelse, bilbränder och annan kriminalitet. Så småningom förekommer öppen narkotikaförsäljning, dålig samhällstillit både lokalt och i stort, bristande kollektiv förmåga och ett maktvakuum där människor tar lagen i egna händer. När det sedan har ”blivit riktigt illa”, vilket Lambertz menade att det har gjort i många områden,⁶ förekommer gängvåld, angrepp mot ambulanser, brandbilar och polis, hot mot de boende, maffiavälde, obenägenhet att delta i rättsprocessen och att vittna, en stark aggression mot myndigheter, konflikter mellan (ofta kriminella) grupperingar, trakasserier mot näringsidkare, sprängningar, upplopp, upprepade skjutningar, stenkastning och ”vardagsterror”. Ibland uppstår även parallella samhällsstrukturer, med bl.a. särskild rättsskipning och annan samhällsservice. Religiös intolerans förekommer, särskilt gentemot kvinnor, ibland även åtföljt av religiös radikalisering och sympatier med terrorism.

Sammantaget är därmed seminariets rubrik – reträtt för rättsstaten – enligt Lambertz befogad. Reträtten för rättsstaten karakteriserades av Lambertz som

⁵ Senare under seminariet tog polisintendenten Jörgen Holmlund upp bristen på ansvarsutkrävande vid bristande leverans som ett stort problem inom polisväsendet.

⁶ Lambertz nämnde sin hemstads Gottsunda som ett exempel.

”möjligen bland det allvarligaste man kan tänka sig”, givet att rättsstaten är ägnad att bygga upp vår trygghet, förväntningar på våra liv, rättstrygghet inför lagarna och rättssäkerhet. Att rättsstaten är på reträtt i vissa delar av samhället blir därmed oerhört allvarligt. Lambertz menade sig acceptera problembilden, varefter han föreslog fem åtgärder på kort sikt och fyra åtgärder på lång sikt för att närma sig dess lösning.

6. Fem åtgärder på kort sikt

På kort sikt måste polisen för det första, i samarbete med socialtjänsten, ta kommando. Enligt Lambertz går det inte att acceptera att polisen kör in med en eller två bilar, möts av stenkastning och därefter kör ut igen och hoppas att det ska lägga sig. ”Det måste vara så att den myndighet som har att upprätthålla lagen och tryggheten gör det till hundra procent”, framkastade han med viss emfas. Upprätthållandet av trygghet och lagarna kan inte lämnas över till andra krafter. En annan sak är, som Lambertz erkände, att det inte bara är att ”flytta in en massa polisbilar och sen dunka runt med batonger” – processen är omfattande och omfattande. ”Men kommando måste man ta.”

Lambertz andra punkt, på kort sikt, var att närvaron måste öka. I alla de utpekade områdena behövs polisstationer. Bland de femton områden som vid seminariets tidpunkt var officiellt klassade som särskilt utsatta fanns polisbilar i fyra. ”Vad är det för någonting?”, frågade sig Lambertz. Att komma inkörande i områden där ”det finns en stämning som inte är polisvänlig om jag säger så”, utan direkt lokalförankring, är oerhört svårt. Man måste få uniformerade poliser på plats som gör sig bekanta i området, så småningom även populära, och som gör att boende kan bygga upp ett förtroende och en tillit. Delvis karakteriserades det av Lambertz, trots allt, som en resursfråga – det saknas i viss mån poliser för ändamålet. Men denna punkt framhölls ändå som den kanske viktigaste av Lambertz.

För det tredje måste en ”envis, kontinuerlig dialog” med de boende i områdena företas, inte minst med ungdomar. Det räcker inte med att etablera kontakt och sedan dra sig tillbaka, utan dialogen måste fortsätta ”även när det blir bra”.

För det fjärde frågade sig Lambertz om det inte möjligen behövs en särskild samhällsfunktion för detta. Samarbetet mellan polis och socialtjänst fungerar mindre bra, och eventuellt krävs en nationell funktion som tar hand om detta. Måhända blir reaktionen ryggmärgsmässigt negativ gentemot inrättandet av (ännu) en ny myndighet, men Lambertz menade att han kunde tänka sig att det behövs med tanke på lägets allvar. En integrationsmyndighet som tidigare fanns skulle kunna återaktualiseras.

För det femte pekade han på att det trots allt kan finnas behov av vissa legislativa åtgärder.⁷ Det kan krävas ökad möjlighet till övervakning, skarpare regler kring t.ex. barnåktenskap och könsstympning och över lag regler som tydligt tar ställning för kvinnors rättigheter. Vapenlagstiftningen kan behöva stärkas, och möjligtvis bör man överväga ett förbud mot vissa former av slöjor.⁸

7. Fyra åtgärder på längre sikt

När det gäller mer långsiktiga åtgärder pekade Lambertz för det första på en ”verklig integration” av de boende i de utsatta områdena, vilka till största del har sitt ursprung i andra länder. Fler människor i arbete (kanske genom fler ”enkla jobb”), ungdomar som går ut skolan med godkända betyg och ungdomar som känner att skolan är på allvar nämndes som nyckelkomponenter i det avseendet. För det andra pekade Lambertz i likhet med Rostami på behovet av bättre forskning om vad som behövs. Han nämnde särskilt vikten av internationellt samarbete och att dra fler lärdomar av erfarenheter från andra länder. För det tredje lyfte Lambertz fram vikten av en ökad tillit i samhället. Det måste helt enkelt tydliggöras att rättsstaten gäller för alla – ”ingen ska känna sig övergiven här i Sverige”, som Lambertz uttryckte det. För det fjärde menade Lambertz att man bör stärka utbildningen vad gäller moral, etik och grundläggande normer i samhället, ”framför allt det sistnämnda”.

Det betonades samtidigt att allt måste göras med respekt. Att visa arrogans förvärrar närmast situationen. Respekt är viktig så väl på kort som på lång sikt, även om integrationen är det allra viktigaste. Respekten ska även balanseras mot normkonsekvens – ”vi ska visa att vi håller på våra normer, och upprätthåller dem, och lagför dem som bryter mot normerna”. Framför allt ska problemen tas tag i, ”rejält” – människor i de här områdena har i stor utsträckning lämnats åt sitt öde, och görs ingenting kan det få ödesdigra konsekvenser.

8. Efterföljande diskussion

Därefter vidtog ett mer böljande samtal, där Rostami inledningsvis kommenterade på Lambertz åtgärdsbatteri. Han vidhöll, i relation till punkterna om kommando och närvaro, att det snarare handlar om vilka metoder som används. Används fel metoder i det avseendet kan det närmast bidra till att gängbildningar stärks. En framgångsrik metod som nämndes av Rostami är punktmarkering av vissa män-

⁷ Polisintendenten Jörgen Holmlund, som annars sa sig hålla med Lambertz i allt väsentligt senare under seminariet, menade för sin del att det för polisens del knappast är en lagstiftningsfråga, utan att alla de verktyg som behövs redan är på plats.

⁸ Lambertz fick därvidlag mothugg av Rostami men visst medhåll av Kakabaveh. Lambertz menade senare i samtalet att han mest såg det som ”en symbol för att upprätthålla vårt värdesystem”.

niskor inom den lilla ”klick” som ”trakasserar och terroriserar”. En annan konkret metod – som testats med framgång i USA – är att ta in individer som är brottsaktiva, i synnerhet när det gäller skjutningar, och presentera dem med ”morot och piska” genom att tydliggöra att om de sköter sig får de olika typer av hjälp, men om de inte gör det utlovas att man ska göra allt för att sätta dit personen i fråga. Problemet är att gängdynamiken delvis förändrats och att de individer det handlar om snarare finner status i att ”vara värst”.

Kakabaveh höll i stora delar med Lambertz. Hon menade att polisen delvis har gett upp. Samtidigt erbjöd hon en viss förklaring till det bristande förtroendet för poliserna, i och med de erfarenheter många av de boende har av denna institution från sina hemländer. Kulturen att över huvud taget inte (vilja) blanda in polisen är ofta stark. Samtidigt vill, enligt Kakabaveh, en majoritet av invånarna i områdena ha ”fler poliser och hårdare straff”. Många har svårt att förstå att ungdomar i områdena som inte sköter sig inte lagförs bättre. Men enbart hårdhandskar är inte lösningen – polisen måste synas, prata och lära känna de boende. På så vis anslöt sig Kakabaveh till Lambertz identifikation av ökad närvaro som en nyckelåtgärd. Även Rostami kunde instämna i detta och lyfte fram behovet av att dra nytta av det existerande civilsamhälle som var de som senast ”släckte bränderna” i Rosengård och Husby, och kastade ut t.ex. AFA som ville elda på de upplopp som varit.⁹

En viss diskussion om etnicitet blossade också upp. Rostami menade att problem med kriminalitet även finns bland etniska svenskar, t.ex. rörande ekonomisk brottslighet. Lambertz påpekade att det må vara hänt, men i just diskussionen om särskilt utsatta områden går det inte att komma ifrån att de till stor del är segregerade, och att det är områden med hög arbetslöshet särskilt bland invandrargrupperna. Av all brottslighet i landet begås ungefär 2,5 gånger så många brott av dem som inte har två etniska svenskar som föräldrar. Lambertz lät sig inte övertygas sedan Rostami replikerat att det alltid funnits särskilt utsatta områden med marginaliserade grupper med hög andel i brottsligheten, utan framhållde att det här trots allt är första gången i modern tid vi faktiskt kan tala om rättsstatens reträtt, där det vuxit upp ett långsiktigt hot och där ”vi har ett maktvakuum som framstår som långsiktigt”. Kakabaveh anförde för sin del att det är viktigt att ”inte köpa identitetspolitiken”, som gör att allt handlar om ”svart eller vitt, muslimer eller icke-muslimer”. Man är, framhöll Kakabaveh, först och främst invånare i det svenska samhället. Det offentliga bidrar dock till identitetsdebattens fortlevnad genom t.ex. bidrag. Senare i samtalet tog hon t.ex. upp existensen av folkhögskolor ägnade att sprida islam för offentligt finansierade filmer om ”vilken islam som skulle vara rätt för ungdomarna” som exempel på detta.

Diskussionen handlade även om lagstiftningsåtgärder: Kakabaveh fick t.ex. svara på om hon ansåg att socialtjänstlagen behövde utökade verktyg, varvid hon

⁹ Även Lambertz återkom till detta i den efterföljande diskussionen, och tog upp de ”goda krafter” i form av föräldrar, idrottsledare och olika organisationer som bör samverka för att förbättra situationen.

konstaterade att socialtjänstlagen till stora delar är en produkt från en tid när kärnproblematiken ansågs handla om missbruk, ”dåliga föräldrar” och skilsmässor. I dagens särskilt utsatta områden är barnaga, hedersproblematik, barnäktenskap och olika typer av kontroll större problem. Till viss del handlar det dock om bristande kunskap om t.ex. hederskulturer bland dem som har att tillämpa socialtjänstlagen. Kakabaveh menade dock att lagen förmodligen behöver uppdateras. Ett längre inlägg i den legislativa debatten gjordes även av Said Mahmoudi som deltog som åhörare.¹⁰ Mahmoudi pekade på att det eventuellt är för lätt att bli svensk medborgare – att medborgarskapet borde åtföljas av strängare krav på anpassning till det svenska samhället och klanderfritt leverne.

9. Slutord

I den mån läsaren av detta referat får intryck av att diskussionen till viss del drog åt olika håll kan referenten bekräfta att seminariet kom att behandla en mängd frågor, av vilka många säkerligen befann sig utanför vår juridiska bekvämlighetszon. Det blev tydligt att vad som i grunden formulerats som en fråga om rättsstaten i mångt och mycket kom att tangera det närmast sociologiska, kriminologiska och statsvetenskapliga. Identifikation av åtgärder förutsätter förstås identifikation av problem, och i just det här fallet är det tydligt att andra discipliner än rättsvetenskapen genomsyrar båda leden. Samtidigt är det viktigt att jurister inte av den anledningen skyggar från att diskutera dessa frågor, så väl sinsemellan som med politiker och forskare. Rättsstatens förmåga i hela Sverige framstår i mångt och mycket som en av vår tids stora ödesfrågor, inte bara för dem som genom dess brister inte får ta del av dess skydd.

¹⁰ Said Mahmoudi är professor i internationell rätt vid Stockholms universitet.